

Oude en jonge zielen

Door *Lieven Debrouwere*

Dit artikel verscheen in september 2008 voor het eerst in het Belgische tijdschrift De Brug, nr. 61, en is recent in enkele details herzien.

Plato en Aristoteles

Fragment uit "De School van Athene", een muurschildering van Rafaël

De mens is in meer dan één opzicht een tweeslachtig wezen. Hij is niet alleen man of vrouw, hij is ook een oude of een jonge ziel. Het eerste onderscheid is ons welbekend, van het tweede weten we nagenoeg niets, en dat is wel jammer want het gaat een heel stuk dieper. In onze incarnaties zijn we afwisselend man en vrouw, maar hoe vaak we ook incarneren, we blijven een oude of een jonge ziel. We nemen dat onderscheid mee doorheen al onze levens, als de onveranderlijke grondtoon van ons individuele bestaan. Die grondtoon is 'gezet' in oeroude tijden en hij is nog altijd niet uitgestorven, integendeel. Het onderscheid tussen oude en jonge zielen is actueler dan ooit. Iedereen die lang genoeg getrouwd is, weet: een man blijft altijd een man, en een vrouw blijft altijd een vrouw. Gelukkig maar. Want hoewel de scheiding der geslachten zorgt voor eindeloze misverstanden, ruzies en verdriet, is ze ook een onuitputtelijke bron van vreugde, vruchtbaarheid en liefde. Geen zinnig mens zou ze willen missen. Dat geldt ook voor 'de scheiding der zielen'. Bij een eerste kennismaking wekt ze vaak weerstand op, want we willen ons niet in hokjes laten stoppen. Maar wanneer we dieper op de zaak ingaan, blijkt het zielenthema als een Russische roman te zijn: het duurt een tijdje voor je er 'in' komt, maar daarna laat het je niet meer los.

Eén van de redenen waarom dit onderwerp op nogal wat verzet stuit, is het waardeoordeel dat er onwillekeurig mee verbonden wordt. Oude zielen worden beschouwd als wijze volwassenen en jonge zielen als domme piepkuikens, of omgekeerd, als respectievelijk ouwe sokken en frisse jongelingen. Deze gevoelsmatige associaties zijn niet helemaal van grond ontbloomd, maar ze berusten toch vooral op onwetendheid. Oude en jonge zielen zijn namelijk ... precies even oud. De aanduiding 'oud en jong' slaat alleen op het aantal aardelevens. Oude zielen hebben er heel wat meer doorgemaakt, want jonge zielen zijn lange tijd niet (op aarde) geïncarneerd geweest.

De oertijd

Hun wegen gingen uiteen in wat je de tijd van de Grote Scheidingen zou kunnen noemen: de scheiding van aarde en maan, de scheiding der geslachten, de scheiding van leven en dood, de scheiding van oude en jonge zielen.¹ Het waren dramatische tijden, en de levensomstandigheden op aarde waren – ten gevolge van de toenemende verharding van onze planeet – zo moeilijk geworden dat slechts een relatief klein aantal zielen erin slaagde om nog te incarneren. Ze worden sindsdien 'oude' zielen genoemd. De grote meerderheid nam de wijk naar andere planeten van ons zonnestelsel en wachtte daar betere tijden af: de zogenaamde 'jonge' zielen. Pas veel later – we spreken hier over kosmische tijdperiodes – kwamen hun wegen weer samen en leefden beide zielengroepen op aarde. Het is moeilijk om ons een voorstelling te maken van de gebeurtenissen in die oeroude tijden, maar één ding is zeker: ze moeten een diepe en blijvende indruk gemaakt hebben, want ze speelden zich af in de prille kinderjaren van de mensheid. Ze hebben vooral een diepe stempel gedrukt op de oude zielen, want die hebben hun 'kindertijd' doorgebracht in dramatische, om niet te zeggen traumatiserende omstandigheden. De jonge zielen daarentegen bleven van al dat kosmische geweld gespaard, ze hadden er zelfs geen weet van.

De twee Jezuskinderen

Die zeer verschillende ervaringen vinden we, als in een notedop samengevat, in de geboorteverhalen uit het Nieuwe Testament. De Jezus waar het Mattheusevangelie over bericht was de oude ziel bij uitstek: hij droeg het hele verleden van de mensheid in gecondenseerde vorm – als wijsheid – met zich mee. De Jezus uit het Lucasevangelie was dan weer de allerjongste ziel van de mensheid, een ziel die nooit eerder geïncarneerd was geweest en nog helemaal omhuld werd door de betoverende sfeer van de hemel. Hij had zich nog geen Ik kunnen vormen, terwijl het Ik van de andere Jezus in de loop van vele levens volkomen rijp was geworden.

De oudere Jezus werd geboren in een voornaam huis en was bekleed met koninklijke waardigheid. Vele tekenen wezen erop dat hij de langverwachte Messias was, onder meer de hulde die hem werd gebracht door de 'drie koningen', de vertegenwoordigers van de grote culturen uit de oudheid. Herodes, de vertegenwoordiger van de grote Romeinse cultuur uit het heden, beschouwde het pasgeboren koningskind echter als een politieke rivaal en hij gaf opdracht tot de kindermoord. Jezus kon daar op het nippertje aan ontsnappen doordat het gezin vluchtte naar Egypte, waar het kind opgroeide tussen de resten van een roemrijk verleden.

Wat een verschil met de jonge Jezusziel! Ver weg van het rumoer en de pracht van de grote wereld, werd hij geboren in een donkere stal, omringd door dieren. Alles rond hem ademde diepe rust en eenvoud. Hoewel er nauwelijks een armoediger begin denkbaar is – in plaats van koningen waren het herders die hem eer kwamen bewijzen – stond de hemel met al zijn engelen peet bij de geboorte van de jonge Jezus. Daarna keerde het gezin in alle stilte terug naar Nazareth, waar het kind opgroeide in de paradijselijke natuur van Galilea. Het hoedde de schapen en hielp zijn vader bij het timmerwerk. Jezus werd een ambachtsman, iemand die zijn brood met zijn handen verdient.

Toen het gezin met de oudere Jezus terugkeerde uit Egypte, vestigde het zich eveneens in Nazareth. Het moet voor deze ontwikkelde en vooraanstaande mensen niet gemakkelijk zijn geweest om zich aan te passen aan het zeer eenvoudige bestaan in Galilea, ver weg van Jeruzalem en zijn tempel. Hun leven was danig door elkaar geschud: eerst werd de potentiële Messias bij hen geboren, dan ontsnapten ze op het nippertje aan de kindermoord, vervolgens leefden ze jaren in de vergane glorie van Egypte, om daarna te gaan wonen in een verafgelegen dorp. En alsof het allemaal nog niet genoeg was, stierf ten slotte ook nog eens het kind dat al hun verwachtingen belichaamde.

Bij het gezin van de jongere Jezus is van die heftige dramatiek niets te merken. Het waren eenvoudige en vrome mensen die geen luxe gewend waren en ver van de drukte van de stad leefden. Het feit dat ze hun kind in een stal ter wereld moesten brengen, zegt alles over hun nederige bestaan. Uiterlijk gezien gebeurde er – buiten de geboorte van hun kind – niet veel bijzonders in hun leven. Het volgde gewoon de gang der seizoenen. Daar kwam echter een eind aan toen de jongen twaalf jaar oud werd en het Ik van de andere Jezus op hem overging.² Toen veranderde alles. De innige sfeer van de jonge ziel werd vermengd met de dramatiek van de oude ziel.

De joden en de Romeinen

Het zijn niet alleen de twee Jezuskinderen waarin we de tegenstelling tussen de oude en de jonge zielen herkennen. We herkennen ze ook in de twee volkeren die tegenover elkaar staan in dit mensheidsdrama: het joodse en het Romeinse volk. Alleen al de verhoudingen zijn sprekend: de joden (die meer dan enig ander volk de oude-zielensfeer belichamen) leefden ergens in een verre uithoek van het immense Romeinse Rijk (dat als geen ander de jonge zielensfeer vertegenwoordigde). Zo introvert en op zichzelf gericht als de joden leefden, zo extravert en expansief waren de Romeinen. Het is in dit extreme spanningsveld dat Christus zijn missie volbrengt.

Heel de bewogen geschiedenis van het jodendom was gericht op één enkel mens: de Messias. Het joodse volk was ‘uitverkoren’ om als baarmoeder te dienen voor deze ene godmens. Daartoe sloot het zich af van de rest van de wereld. Het weigerde de heidense goden te aanbidden en leefde strikt volgens zijn eigen wetten. Deze gerichtheid op één enkel wezen herkennen we in de oude zielen, die van oudsher verbonden waren met de Zonnemysteriën, waarin de ‘voorchristelijke’ Christus werd vereerd. De jonge ‘heidense’ zielen waren verbonden met de Mercuriusmysteriën, de Venusmysteriën, de Jupitermysteriën enzovoort, al naargelang van de planeet waar ze tijdens hun afwezigheid op aarde verbleven hadden.

Toen Christus de aarde naderde verloren de mysteriën hun glans, en dat werd door de oude zielen beleefd als een langzaam voortschrijdende zonsverduistering. Ze konden uiteindelijk nog maar één ding doen: verlangen naar de terugkeer van hun ‘geestelijke’ zon. De oude zielen waren er dan ook toe voorbestemd in Jezus de zonnegod te herkennen die ze altijd al vereerd hadden. Maar hoewel ze zich instinctief sterk aangetrokken voelden tot het christendom – ze waren ‘heidendom-moe’ geworden zoals Steiner het noemt – konden ze het verband niet leggen tussen hun kosmische zonnegod en de eenvoudige man uit Nazareth. Het Emmausgangerssyndroom zeg maar.³

Dat onvermogen zien we voorafgespiegeld in het tragische lot van de joden, die hun langverwachte Messias niet herkenden en hem zelfs ter dood lieten brengen. De directe oorzaak van hun blindheid was het gebeuren in de tempel, toen het Ik van de oude Jezus overging op de jonge Jezus. Dat werd door de joden niet waargenomen. Het was voor hen trouwens ondenkbaar dat de Messias de erfopvolging zou doorbreken. En toch kwam met het offer van de oude Jezusziel een eind aan het Oude Verbond. De weg naar een Nieuw Verbond was vrijgemaakt. De Messias zou (naar afkomst) geen koninklijke jood zijn, maar een eenvoudige handarbeider uit een afgelegen dorp.

Het was Pilatus, een ‘jonge’ Romeinse ziel, die deed wat de ‘oude’ joodse zielen niet konden: hij erkende Christus als de koning der joden. Deze laatsten reageerden daarop door te verklaren dat zij geen andere koning erkenden dan de Romeinse keizer. Wat zich hier afspeelt in het paleis van Pilatus is een demonische karikatuur van wat er in de tempel van Jeruzalem gebeurde: de overgang van oud naar nieuw. De joden geven hun Messias op, de Romeinen erkennen een nieuwe koning. Geen van beiden geven ze zich rekenschap van hun woorden. Ze spreken de waarheid, maar ze doen het onbewust, als in trance, met als gevolg dat hun koning aan het kruis wordt geslagen.

De tragiek van de oude zielen staat hier tegenover de tragiek van de jonge zielen. De eersten beseffen niet dat ze spirituele zelfmoord plegen. Ze breken met hun verleden en verloochenen daardoor hun eigen zonnegod. De laatsten beseffen niet dat ze iemand als koning erkennen die hun hele wereldrijk van binnenuit zal hervormen, iemand wiens rijk ‘niet van deze wereld is’. De vervolgingen waaraan de christenen blootstaan in het oude Rome en die een reactie zijn van de nog heidense jonge-zielenwereld, kunnen de ‘installatie’ van deze vreemde nieuwe koning niet verhinderen: drie eeuwen later wordt het christendom door de Romeinse keizer tot staatsgodsdienst uitgeroepen.

Kerk en ketters

Hoe kwamen de heidense Romeinen ertoe om Christus als hun enige God te erkennen? Eenvoudig: uit politieke overwegingen. Terwijl bij de joden alles ondergeschikt was aan hun religie, was bij de Romeinen alles ondergeschikt aan hun machtsstreven. De nieuwe christelijke god bleek levenskrachtiger dan de oude heidense goden, en dus werd hij ingehaald. De jonge zielen zagen trouwens niet veel verschil tussen bijvoorbeeld Mithras en Christus: het waren in hun ogen allebei helden die hun vijanden overwonnen. Hun jeugdige enthousiasme voor de heidense goden ging gewoon over op de christelijke god: hij was immers de sterkste.

De oude en jonge zielen komen als christenen voor het eerst tegenover elkaar te staan tijdens de eerste grote kerkscheuring: de aanhangers van bisschop Arius raken slaags met de aanhangers van bisschop Athanasius. Arius maakt in zijn theologie een wezensonderscheid tussen Vader en Zoon, en beklemtoont de menselijkheid van Jezus. Daarmee spreekt hij vooral de jonge zielen aan. Athanasius beklemtoont de wezensgelijkheid tussen Vader en Zoon, en daarmee ook de goddelijkheid van Christus. Dat spreekt vooral de oude zielen aan, wier visie na een lange en hevige strijd het pleit wint en uitgeroepen wordt tot de officiële, kerkelijke leer.

In hun volgende – middeleeuwse – incarnatie raken de oude en jonge zielen opnieuw slaags. De kerk is rijk en machtig geworden, en daar komt verzet tegen, vooral van de zijde van de oude zielen, die als ketters openlijk botsen met het pauselijk gezag. Het bekendst zijn de katharen, wier invloed, met name in Zuid-Frankrijk, zo groot was dat ze een reële bedreiging vormden voor de kerk. Die greep dan ook drastisch in. De beruchte kruistocht tegen de Albigenzen was de militaire voortzetting van de geestelijke confrontatie tussen beide zielengroepen. De ketterbestrijders, met name de dominicanen en de franciscanen, waren immers vooral jonge zielen.

Nochtans waren de kloosterorden een poging om oude en jonge zielen met elkaar te verbinden. Ora et labora was het devies van hun stichter Benedictus: bid en werk! Op een geniale manier had hij de contemplatieve houding van de oude zielen verbonden met de actieve houding van de jonge zielen. Maar dat vergde een voortdurende geestelijke strijd, die helaas niet altijd geestelijk bleef, zoals de bloedige kettervervolgingen bewijzen. Die geestelijke strijd leverde echter ook prachtige vruchten op, want de kloosters waren een brandpunt van cultuur en speelden een cruciale rol bij het ontstaan van de Europese beschaving, die de wereld zou veroveren.

Het loont de moeite om even stil te staan bij de katharen, niet alleen omdat ze de grondstemming van de oude zielen zo duidelijk illustreren, maar ook omdat ze ons een idee geven van de diepe controversen tussen beide zielengroepen. De katharen – het woord ‘ketter’ is ervan afgeleid – waren de geestelijke erfgenamen van de ‘woestijnheiligen’, de asceten uit de eerste eeuwen van het christendom die uit weerzin voor de decadentie van het laat-Romeinse Rijk de eenzaamheid in trokken om hun leven te wijden aan de geest. Hoe extreem hun houding ook was – denken we maar aan de ‘pilaarheiligen’ – hun voorbeeld kon op ruime instemming rekenen.

De katharen – de parfaits noemde men hen – stonden hoog in aanzien bij de bevolking. Door hun wijsheid en onberispelijk gedrag waren ze een levend protest tegen de weelderige en soms liederlijke levenswandel van de kerk en haar bedienaars. Niets kon hun morele gezag aantasten, ook niet de bekeringspogingen van de – eveneens ascetische – bedelmonniken. Toch heeft de ‘zuivere’ levenshouding van de katharen in onze ogen iets ziekelijks, want in hun wereldafwijzing gingen ze behoorlijk ver. Ze waren helemaal vervuld van de strijd tussen goed en kwaad: alles wat van deze wereld is vonden ze zondig en het goede zochten ze alleen in de andere wereld.

Hoe vreemd het ons vandaag ook in de oren moge klinken, onze moderne sexuele vrijheid hebben we te danken aan de kerk en haar vechtlustige jonge zielen. Als de katharen het pleit hadden gewonnen, dan zou alles wat het lichaam aangaat vandaag aan de strengste wetten zijn onderworpen. En daar mogen we ook de hersenen toe rekenen. Onze op intellectueel hersendenken gebaseerde cultuur zou er zonder de fanatieke strijd van de kerk tegen de katharen wellicht nooit zijn gekomen. De ontwikkeling van de bewustzijnsziel, de Verlichting, de hoge vlucht van de wetenschappen: het zou allemaal geblokkeerd zijn geworden door het strenge ascetisme van de oude zielen en hun volgelingen.

Michaël verzamelt de zijnen

Beide zielengroepen, die elkaar in hun middeleeuwse incarnatie vaak zo heftig bestreden hadden, scharen zich voor het eerst rond een gemeenschappelijk ideaal in het leven na de dood. Ze treffen elkaar in de bovenzinnelijke Michaëlschool waar ze – gedurende drie eeuwen – onderwezen worden in het mysterieverleden van de mensheid. Alle losse puzzelstukjes worden nu samengevoegd tot een groots en omvattend beeld. Vooral voor de oude zielen die het spoor compleet bijster waren, betekent deze geestelijke scholing een immense opluchting. Ze begrijpen nu waarom de mysteriën moesten uitdoven en waar ze hun zonnegod kunnen terugvinden.

Want niet alleen het centrale wezen dat in de mysteriën werd vereerd – Christus – moest sterven en verrijzen, ook het mysterieweten moest door de dood heen gaan. Dit weten – de door Michaël beheerde kosmische intelligentie – moest afdalen naar de aarde en tot het persoonlijke bezit van de mens worden. Dat wil zeggen, het moest verankerd worden in de materie, in de hersenen. Het moest ‘sterven’ tot rationeel denken. Met behulp van dit ‘geïncarneerde’ kosmische denken, moet het Ik – dat de mens door de menswording van Christus verworven heeft – zich bewust worden van zichzelf én van het grote mensheids-Ik, Christus zelf.

Dat is de grote, wereldhistorische ‘omkering’ die in de Michaëlschool onderwezen werd: niet alleen Christus zelf is mens geworden, maar ook het weten omtrent Christus. Anders gezegd: de mens is – ongeveer vanaf de middeleeuwen – zelf beginnen te denken. Voordien dacht de kosmos nog in hem, maar nu geeft Michaël dat kosmische denken in handen van de mens, die het herleidt tot dode abstracte begrippen. We zien dat gebeuren in de middeleeuwse scholastiek: een schitterend denken, maar ‘droog als stro’, zoals Thomas van Aquino het zelf uitdrukte. Met dit droog stro kan de mens nu echter het vuur van het individuele denken aansteken.

Voor de oude zielen is dit een tegelijk schokkend en verlossend inzicht, want ze hebben zich altijd tot het uiterste verzet tegen dit sterven van de kosmische intelligentie. Als geen ander

zagen ze hoe doods en schraal het verstandelijke denken van de jonge zielen was. Vergeleken bij hun eigen, nog relatief levende waarneming van de komische intelligentie was het niet meer dan een leeg schijn-denken, waar ze de grootste afkeer voor voelden. Met al zijn theologische theorieën tastte het in het duister over het ware wezen van de geest. Maar nu zagen ze in dat de toekomst – als een zaadje – verscholen lag in dat dorre denken waar de jonge zielen zo enthousiast over waren.

Hoe dat zaadje een boom werd, kregen ze te zien in het tweede luik van de Michaëlschool: de Michaëlcultus die zich aan het begin van de 19^e eeuw voltrok. In grootse imaginaties beleefden beide zielengroepen hoe de toekomst er zou uitzien. Dit keer waren het vooral de jonge zielen die aan hun trekken kwamen. Het grootse panorama van het verleden zoals het hen in de Michaëlschool werd voorgesteld, had hen wel geboeid, maar omdat ze veel van dat verleden niet zelf meegemaakt hadden – wegens afwezigheid op aarde – raakte het hen niet zo diep als de oude zielen. Wat hen echter des te dieper raakte was de blik in de toekomst: die deed het vuur van de wil hoog in hen oplaaien.

De antroposofische beweging

Toen beide zielengroepen daarna weer incarneerden, vonden ze elkaar mondjesmaat in de antroposofie. Aanvankelijk waren het vooral de oude zielen bij wie Rudolf Steiner gehoor vond. Wat hij vertelde, riep bij hen diepe maar vage herinneringen wakker. Later, toen de tijd van de grote initiatieven aanbrak en er vernieuwingen werden doorgevoerd op het gebied van onderwijs, geneeskunde, landbouw, economie en maatschappij, verschenen de jonge zielen op het toneel met de hun eigen geestdrift en daadkracht. De introverte, esoterische sfeer die de antroposofische beweging in de begintijd gekenmerkt had, veranderde nu drastisch en werd naar buiten gericht, op de wereld.

De spanningen tussen beide zielengroepen – die voor het eerst in hun bestaan echt moesten samenwerken – liepen opnieuw hoog op. De oude zielen ervoeren de intocht van de jonge gladiatoren als een olifant die een porseleinwinkel binnenstapt. De jonge zielen begrepen dan weer niet waar die oude zielen zich zo druk over maakten. De oude zielen waren vaak ook letterlijk oud en verkeerden niet zelden in goeden doen. De jonge zielen daarentegen kwamen van de slagvelden van de eerste wereldoorlog en werden gedreven door bittere (innerlijke) noodzaak. Ze brachten een heel andere stemming mee dan het vurige maar onbestemde verlangen van de oude zielen.

Hoe groot de harmoniserende kracht was waarmee Rudolf Steiner optrad als bemiddelaar tussen beide zielengroepen bleek onmiddellijk na zijn dood. Er brak toen namelijk een felle ruzie uit tussen Marie von Sivers en Ita Wegman, de boegbeelden van respectievelijk de oude en de jonge zielen. De aanleiding was banaal – de plaats die de urne met de assen van Steiner moest krijgen – maar de twist breidde zich stap voor stap uit over de hele beweging, die uiteindelijk lam werd gelegd. Eén en ander leidde tot de uitsluitingen van 1935 waarbij vooraanstaande antroposofen – waaronder Ita Wegman – als ketters werden aangeklaagd en uit de vereniging gezet.

De wonde die de antroposofische beweging toen opliep, was weliswaar niet bloederig, en het waren dit keer vooral jonge zielen (of hun leiders) die als ketters werden gebrandmerkt, maar de hele zaak roept toch herinneringen op aan de eerste kerkscheuring en aan de kruistocht tegen de katharen. Ze vormt in zekere zin een herhaling van wat beide zielengroepen in hun vorige incarnaties hadden meegemaakt. Deze dramatische gebeurtenissen – die weldra overschaduwd werden door het uitbreken van de tweede wereldoorlog – maken duidelijk dat de nieuwe samenwerking tussen oude en jonge zielen er niet zonder slag of stoot zou komen.

De platonici en de aristotelici

Toch is die samenwerking uitermate belangrijk. Volgens Steiner hangt niets minder dan het voortbestaan van de beschaving ervan af. Het is natuurlijk niet realistisch om te verwachten dat de oeroude tegenstelling op zo korte termijn zou kunnen overbrugd worden. Steiner spreekt hier dan ook over de samenwerking tussen de platonici en de aristotelici, de elitetroepen van beide zielenstromingen zeg maar. Reeds in de middeleeuwen waren ze tot een vorm van samenwerking gekomen, zij het over de grens tussen dood en leven heen. Pas op het eind van de twintigste eeuw zijn ze samen op aarde om daar een beslissende doorbraak te forceren. Deze twee groepen zijn genoemd naar Plato en Aristoteles, de Griekse filosofen die het hele Westerse denken beheersen. De eerste – een oude ziel – was bepalend tot ongeveer 1000 jaar na Christus, de tweede – een jonge ziel – inspireerde het volgende millennium. De laatste (na)bloei van het platonisme vinden we in de school van Chartres, met Alanus ab Insulis als bekendste naam. Toen de leraren van deze school het leven na de dood betraden, gaven ze de fakkel door aan de aristotelici die, met Thomas van Aquino als leider, klaar stonden om het nog kosmische denken naar de aarde te brengen en aan de menselijke hersenen te binden. Pas toen die opdracht volbracht was, konden de platonici weer afdalen om samen met de aristotelici de spiritualisering van het aardse geworden denken ter hand nemen. Ofschoon beide zielengroepen in de geest reeds samengewerkt hadden, moesten zij dat nu voor het eerst op aarde doen. Daarvoor moesten ze elkaar vinden in de schoot van de antroposofische beweging. Aan het begin van de twintigste eeuw was die beweging overwegend aristotelisch en had ze tot taak de komst van de platonici aan het eind van die zelfde eeuw voor te bereiden en mogelijk te maken. Hun ontmoeting moest een nieuwe wind door de antroposofische wereld doen waaien.

Deze nieuwe ‘wind’ is het Michaëlsche streven om het denken uit handen van Ahriman te redden. Michaël wil de menselijke intelligentie weer verbinden met de geest. Maar dat kan hij niet zonder de mens, die immers meester is geworden over het denken en wiens vrijheid hij moet respecteren. Dus moet hij de mens ertoe bewegen het kille abstracte denken weer te doordringen met de warmte van het hart. De vrome overgave aan de geest (van de oude zielen) moet gecombineerd worden met het rationele doordringen in de materie (van de jonge zielen). Stap voor stap moet de mens weer leren denken met zijn hart, zonder er evenwel zijn hoofd bij te verliezen.⁴

Die ommekeer kan alleen bewerkstelligd worden wanneer platonici en aristotelici hun krachten bundelen en een brug slaan tussen het geïnspireerde denken in beelden van de eersten en het logische denken in begrippen van de laatsten. De kloof is echter diep. Zonder strijd kan hij niet overbrugd worden. Toen Michaël aan het eind van de 19^e eeuw tijdgeest werd, brak de strijd met de draak los. Sindsdien wordt de hele wereld meegesleurd in een enorme maastroom. Maar hoe gewelddadig de uiterlijke gebeurtenissen ook zijn, het centrum van al die beroering is een geestelijke strijd: de strijd om het menselijke denken.

De strijd om het denken

Aan het begin van de eenentwintigste eeuw treedt die geestelijke strijd duidelijker dan ooit aan het licht: het denken zelf wordt nu aangevallen. Dat gebeurt door middel van abstracte begrippen die eerst worden losgemaakt van de aardse werkelijkheid en vervolgens verbonden met sterke emoties. Het is niet moeilijk om daarin een karikatuur te zien van de spiritualisering van het denken. Ahriman maakt zich met andere woorden meester van het Michaëlsche streven van de moderne mens. Hij roept iedereen op tot de strijd met het kwaad, maar projecteert die – geestelijke – strijd in de materie en maakt er aldus een strijd tussen mensen van.

Als gevolg van deze ‘omgekeerde’ strijd tegen de draak staan overal mensen en groepen van mensen tegen elkaar op en beschouwen elkaar als het vleesgeworden kwaad. Wie aandachtig

kijkt, ziet daarbij telkens weer hetzelfde patroon opduiken: een oude-zielenwereld staat tegenover een jonge-zielenwereld. Ahriman doet er alles aan opdat deze oer-tegenstelling niet tot het bewustzijn van de moderne mens zou doordringen en op geestelijk vlak uitgevochten worden. Want *die* strijd zou hem ontmaskeren. Zolang hij echter op materieel vlak – dat wil zeggen onbewust – uitgevochten wordt, hoeft Ahriman zich geen zorgen te maken.

Tegen de achtergrond van de huidige gebeurtenissen krijgt de kwestie van de oude en de jonge zielen wel een heel dringende bijklank. Moeten wij ons dan werkelijk gaan afvragen bij welke groep we behoren, vroeg Rudolf Steiner in 1924. Hij gaf daar een heel duidelijk antwoord op: we moeten vanzelfsprekend in ieder geval over deze dingen nadenken, ook al doet het pijn. Want, voegde hij eraan toe, we kunnen wel veel over karma en reïncarnatie praten, maar pas als het in het eigen vlees snijdt, als we moeten bepalen tot welke groep we behoren, komen we dicht bij ons eigen wezen. We passen de theorie dan op het leven toe en dat is waar het in de antroposofie om gaat.

Onderscheid maken tussen oude en jonge zielen is inderdaad geen academische kwestie. Het is ‘een intensieve toepassing op het leven’ die de inzet vergt van de hele mens en niet alleen een beroep doet op zijn denkvermogen, maar ook – en vooral – op zijn moed. Wie deze weg inslaat – en volgens Steiner hoort iedere antroposoof dat te doen – gaat de confrontatie aan met zichzelf en komt stap voor stap dicht bij de ‘wonde’ waar hij in het diepst van zijn wezen aan lijdt. Want we zijn allemaal oude of jonge zielen, ‘halve’ zielen dus, die pas geheeld zullen worden wanneer we erin slagen de brug te slaan naar onze wederhelft.

Nergens wellicht wordt deze Michaëlische opgave duidelijker verbeeld dan in de ontmoeting tussen Parsifal (de jonge ziel) en de Visserkoning (de oude ziel). De zieke koning kan alleen genezen worden door de jonge Parsifal, maar voor één keer volgt die keurig de hofetiquette en verzuimt daardoor zijn hart te laten spreken en de vraag te stellen die de koning moet verlossen uit zijn lijden. Vandaag herhaalt deze geschiedenis zich. Wij antroposofen bevinden ons in de graalburcht, en net als Parsifal verzuimen we de verlossende vraag te stellen naar de ‘wonde’ van de antroposofische beweging: de kloof tussen oude en jonge zielen.

Zie verder:

Hans Peter van Manen

Oude en jonge zielen

Antwerpen 2010, Via Libra.

ISBN: 978 90 77611 10 4

Nederlandse vertaling: Lieven Debrouwere

Oorspronkelijk:

Christussucher und Michaelediener

Die karmischen Strömungen der anthroposophischen Bewegung

(Dornach 1980)

NOTEN

---

¹ “*de tijd van de grote scheidingen*”: zie Rudolf Steiner, “De wetenschap van de geheimen der ziel”. Zeist 1998, Vrij Geestesleven. In het hoofdstuk “De kosmische ontwikkeling van de mens” vooral de pagina’s 162 t/m 200, in het bijzonder pag. 175-176 in deze uitgave.

² “*toen de jongen twaalf jaar oud werd en het Ik van de andere Jezus op hem overging*”: dit verwijst naar de passage in het evangelie van Lucas (2: 40-52) welke verhaalt hoe de 12-jarige Jezus zoekraakt bij een Paasbezoek aan Jeruzalem en pas na 3 dagen door zijn bezorgde ouders wordt teruggevonden te midden van de schriftgeleerden. Het eerder zo liefvallige en eenvoudige kind scheen innerlijk sterk veranderd en deed de geleerden (en zijn ouders) versteld staan door zijn verstandige uitleg der geschriften. De oorzaak van die innerlijke verandering beschreef Rudolf Steiner in een reeks voordrachten die zijn gepubliceerd onder de titel: “Het evangelie naar Lucas”. (GA 114, tien voordrachten gehouden in Bazel van 15 t/m 26 september 1909). Zeist 2002, Vrij Geestesleven.

³ “*Emmaüsgangerssyndroom*”: deze opmerking verwijst naar het verhaal van de Emmaüsgangers in het evangelie van Lukas (24: 13-35).

⁴ Rudolf Steiner beschreef de ontwikkeling van het zogeheten hartendenken in de voordracht van 29 maart 1910 te Wenen in GA 119: “Makrokosmos und Mikrokosmos” als een ontwikkeling naar de toekomst toe. In de daarop volgende voordrachten van 30 en 31 maart 1910 kwam hij daar op terug. In die voordrachten gaf Steiner aan dat de huidige ontwikkeling van een nauwkeurig, logisch en waarheidsgetrouw denken de gewetensgrondslag vormt voor een *juiste* ontplooiing van het toekomstige hartendenken. In zijn “Anthroposophische Leitsätze” (GA 26) schreef Steiner in het hoofdstuk “Bij het aanbreken van het tijdperk van Michaël” het volgende: “Vroeger kon de mens slechts voelen hoe zijn gedachten zich vanuit zijn wezen vormden; van genoemd tijdstip af [sinds het einde van de 19^e eeuw] kan hij zich boven zijn wezen verheffen; hij kan zijn innerlijk oog op het geestelijke richten; daar treedt Michaël hem tegemoet en die blijkt vanouds met alle denken verwant. Michaël bevrijdt de gedachten uit het gebied van het hoofd; hij maakt er de weg naar het hart voor vrij; hij maakt het enthousiasme uit het gemoed los, zodat de mens met volle innerlijke overgave kan leven in alles wat in het licht van het denken te ervaren is. Het tijdperk van Michaël is aangebroken. Nu begint het hart gedachten te hebben; enthousiasme ontspringt niet meer alleen aan mystieke duisternis, maar aan door gedachten gedragen helderheid van ziel. Dit te begrijpen betekent Michaël in het gemoed opnemen. Gedachten die tegenwoordig streven naar het begrijpen van de geest, moeten voortkomen uit een hart dat klopt voor Michaël als de vurige gedachtenvorst van de kosmos”. (Pag. 59-60 in NL-vertaling: “Kerngedachten van de antroposofie. Wat Michaël wil”. Zeist 1996, Vrij Geestesleven.) Zie verder Karl-Martin Dietz: “Wenn Herzen beginnen Gedanken zu haben. Zur Spiritualisierung des Denkens”. Stuttgart 2005, 2^e vermeerderde dr., Verlag Freies Geistesleben.